

EBÜ'Z-ZEHAB CAMİİ

özellikle mavi ve yeşil renklerde Türk ve Tunus çinileriyle süslenmiştir. Kabirlerin bulunduğu köşe ayrıca ince işlemeli bir parmaklıkla kuşatılmıştır.

Bir kenarı 15 m. kadar olan kare şeklindeki harimi örtün kubbenin profili de Sinan Paşa Camii'ni andırmaktadır. Fakat burada aynı genişlikte olmasına rağmen taş yerine tuğla kullanılmıştır. Kubbe kasnağındaki pencereler ise üstünde bir yuvarlak pencere bulunan çift emmerli açıklıklar şeklindedir. Bunların etrafıyla köşelerde Osmanlı tarzında küçük ağırlık kuleleri yer almaktadır. İç kısım bir ana kubbe ve Sinan Paşa Camii'nde de görülen üç bölümlü geniş köşe kemerlerine sahiptir.

Ana kubbenin örttüğü ibadet mekânının, istalaktitli tepeliklerle yükseltilmiş girişler vasıtasıyla üç revaklı galeriden gelen üç girişi vardır. Harimi üç taraftan kuşatan revaklardan kiblenin sağ ve solundakiler dörder, diğeri ise beş kubbelidir.

Bu devir için istisnâ bir durum gösteren, mermer sedef kakma olarak yapılmış süslemesiyle dikkati çeken mihrapla kündekârî tekniğinde fildişi ve sedef işlemeli olarak yapılmış olan ahşap minber erken Memlûklü tarzındadır. Kubbenin altındaki kartuşlara reyhânî hatıyla oyulan altın yaldızlı ve boyalı yazırlar Memlûklü'den çok Osmanlı özellikleri göstermektedir. Mihraba bakan duvardan dirsekler üzerinde dışarı taşan ahşap balkon dikkat çeken ayrı bir mimari unsurdur.

Yapının güneybatı köşesinde bulunan minare, dört kısımdan meydana gelen Sultan Gavri minaresine benzer özellikler göstermekle beraber beş bölümlüdür. Genel mimari özellikleriyle Osmanlı sanatı hususiyetleri gösteren caminin bu dörtköşe minaresi, sahip olduğu diğer farklılıklar sebebiyle bu çizgiden çok ayrıldığı gibi Kahire'deki diğer minareler içinde de oldukça değişik bir üsluptadır.

Caminin güney tarafında bulunan ve bu binadan bir duvarla ayrılan avlu etrafında iki katlı olarak yapılmış odalardan müteşekkil kısım Türk dervişlerinin kalması için vakfedilmiş bir tekkedir. Dükkânlar dışındaki diğer kısımları ve 1980'li yıllara kadar Türk talebeleri tarafından kullanılmakta olan tekke ve diğer bölümler halen pek harap bir durumda olup usulüne uygun bir restorasyonla kurtarılmayı beklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'û't-Tevfiküyye*, Kahire 1986, V, 237-240, 243-246; L. Haute-coeur — G. Wiet, *Les Mosquées du Caire*, Paris 1932, tür.yer.; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcid'i'eşerüyye*, Kahire 1946, s. 351; K. A. C. Creswell, *The Muslim Architecture of Egypt*, Oxford 1952, tür.yer.; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mısr ve evliyâ'ühe's-şâlihân*, Kahire 1404/1983, IV, 22; V, 257-270, 372 (plan), 451.

DORIS BEHRENS-ABOUSEIF

EBÜ'Z-ZİNÂD

(أبو الزناد)

Ebü Abdurrahmân Ebü'z-Zinâd
Abdullâh b. Zekvân el-Kureşî
(ö. 130/748)

Hadis hâfızı ve fakih tâbiî.

65 (684-85) yılı civarında doğdu. Ebü'z-Zinâd onun hoşlanmadığı lakabıdır. Babası Zekvân, Hz. Osman'ın hanımı Remle'nin veya kızı Âişe'nin yahut Hz. Osman'ın ailesinden birinin âzatlî kölesiydi. Hz. Ömer'in katili Ebü Lü'lü'ün kardeşi olduğu da söylenmektedir. Ashaptan Enes b. Mâlik ile Hz. Peygamber'i gördüğü söylenen Ebü Ümâme b. Sehl'den, tâbiînden ise Şa'bî, Hz. Osman'ın oğlu Ebân, Saîd b. Müseyyeb, Hârice b. Zeyd ve pek çok hadisini rivayet ettiği Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec gibi âlimlerden rivayette bulundu. Kendisinden de oğulları Abdurrahman ile Ebü'l-Kâsım, yaşça daha büyük olan İbn Ebü Müleyke ile Sâlih b. Keysân, ayrıca Mûsâ b. Ukbe, Hişâm b. Urve, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve Süfyân b. Uyeyne gibi muhaddisler hadis rivayet ettiler. Ali b. Medîni onu, büyük tâbiîlerden hemen sonra gelen Medine'nin dört büyük âliminden biri saymaktadır. Süfyân es-Sevrî kendisinden emîrû'l-mü'minin fi'l-hadis* diye söz etmektedir. Ahmed b. Hanbel ile Yahyâ b. Maîn Ebü'z-Zinâd'ın güvenilir olduğunu belirtmekte, bir başka ifadesinde Ahmed b. Hanbel, "Râvileri sika* ise rivayetleri kullanılabilir" demektedir. Buhârî'nin açıkladığına göre Ebü Hüreyre'nin en güvenilir senedi Ebü'z-Zinâd - A'rec - Ebü Hüreyre zinciridir.

Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Ebü'z-Zinâd, hadis ve fıkıh sahalarında olduğu gibi hesap ve şiir konularında da bilgisine başvuru olan âlimdi. Etrafındaki yüzlerce talebe ile Mescid-i Nebvî'ye girerken onu gören muhaddis Abdürabbih b. Saîd bu haliyle bir sultana benzediğini, öğrencilerinin kendisine

fıkıh, hadis, hesap ve çözemedikleri dinî meseleleri sorduklarını söylemektedir. Leys b. Sa'd'ın belirttiğine göre hepsi de tâbiînden olan 300 kişiye Mescid-i Nebvî'de fıkıh, şiir ve benzeri ilimleri okuturdu; fakat daha sonra öğrencileri Rebîâtürre'yin ders halkasına katılınca yalnız kaldı. Belki de bu yüzden Rebîa ile arası açıldı. Medine'ye geldiği zaman her iki âlimle de görüşen Ebü Hanîfe, fıkıh bilgisi itibariyle Ebü'z-Zinâd'ın Rebîâtürre'nden ileri seviyede bulunduğu söylemiş, daha umumi bir ifade kullanılan Ahmed b. Hanbel ise onun Rebîa'dan âlim olduğunu belirtmiştir. Hişâm b. Abdülmelik zamanında Medine'nin malî işler divanında görev alan Ebü'z-Zinâd'ı Ömer b. Abdülâzîz de Kûfe'nin beytümâlini yönetmekle görevlendirmişti. Emevîler'in hizmetinde bulunması sebebiyle Mâlik b. Enes'in ondan, "Şu adamların kâtibiydi" diye küçümser bir ifadeyle söz ettiği ileri sürülmekteyse de *el-Muva'tta*'da elli dört rivayetine yer vermesi bu iddianın doğru olmadığı kanaatini uyandırmaktadır.

Ebü'z-Zinâd 17 Ramazan 130'da (20 Mayıs 748) Medine'de vefat etti. 131'de (749) öldüğü de söylenmektedir.

Ebü'z-Zinâd'ın fıkıha dair bir kitap yazdığı zikredilmekte, fakat eserin mahiyeti bilinmemektedir. Oğlu Abdurrahman da Hişâm b. Urve'nin en güvenilir talebesi olup fıkıh ve hadis sahalarında tanınmış bir âlimdi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât: el-mütemmim*, s. 318-320; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 83; a.m.f., *et-Târîhu's-sagîr*, II, 27; İbn Ebü Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 49-50; Zehebî, *Tezkiretü'l-huf fâz*, I, 134-135; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 445-451; VIII, 168-170; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: sene 121-140*, s. 461-462; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 418-420; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, V, 203-205; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 182; Bedrân, *Tezhibü Târîhi Dımaşk*, VII, 385-386; Sezgin, *GAS*, I, 405.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

EBÜ'Z-ZÜBEYR

(أبو الزبير)

Ebü'z-Zübeyr Muhammed
b. Müslim b. Tedrüs el-Esedî
(ö. 126/743-44)

Hadis hâfızı, tâbiî.

80'li yıllarda doğduğu tahmin edilmektedir. Ashaptan Hakîm b. Hizâm'ın âzatlîsıdır. Efendisinin kabilesine nisbetle Esedî ve Kureşî nisbeleriyle, uzun süre